

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Changing society the way we want: bestuurskunde versus bedrijfskunde?

Hekert, J.

Citation

Hekert, J. (2008). Changing society the way we want: bestuurskunde versus bedrijfskunde? *Bestuurskundige Berichten*, 23(4), 6-9. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3211745>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3211745>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Changing society the way we want

Bestuurskunde versus bedrijfskunde?

Door Jasper Hekert

Op het eerste gezicht zijn voor de gemiddelde student de studies bestuurskunde en bedrijfskunde twee verschillende werelden. Dat dit wel meevalt, blijkt zodra we de krant openslaan. De problemen bij overheden en private organisaties zorgen voor genoeg discussie. Bestuurders staan in de moderne maatschappij bloot aan veel publiciteit, en moeten bij schandalen vaak als eerste het veld ruimen. De laatste jaren is het gebied tussen de bestuurskunde en bedrijfskunde dus steeds vager geworden. In hoeverre is er een overeenkomst tussen deze twee studies? Verschillen zij werkelijk zoveel van elkaar als we allemaal denken?

Naast hybride organisaties en Zelfstandige Bestuursorganen (ZBO's) is er een belangrijke rol weggelegd voor het maatschappelijke middenveld. Ook grijpt de overheid in bij financiële crises en menig topambtenaar bekleedt vroeg of laat een functie bij een grote onderneming. Voor topbestuurders lijkt het dus allemaal weinig uit te maken. Ook studenten komen uit een gelijkgestemde achterban. Uit een artikel van het regionale dagblad 'De Gelderlander' van 27 augustus 2008 wordt een onderzoek van de Nijmeegse cultuurpsycholoog Maerten Prins van begin jaren negentig aangehaald. Nog steeds blijken studenten op basis van het type dat ze zijn een keuze te maken voor hun studie. Opmerkelijk is dat de studenten die kiezen voor rechten, bedrijfs- of bestuurskunde volgens het onderzoek van Prins¹ uit dezelfde cluster komen en over ongeveer dezelfde eigenschappen beschikken. De groepen waaruit de studenten komen is dus blijkbaar niet zo groot wanneer zij een keuze maken voor de studie bedrijfskunde of bestuurskunde.

Bedrijfskunde versus Bestuurskunde
Het verschil tussen bestuurskunde en

bedrijfskunde zit hem in een bepaalde nuance die vanuit de bedrijfskunde gemaakt wordt. Bedrijfskunde is gericht op "functies in of ten dienste van het bestuur of het beheer van bedrijven danwel organisaties"². Bedrijfskunde heeft als voornaamste werkerterrein de managementproblematiek, en men onderkent, beschrijft en analyseert bedrijfskundige vraagstukken. Naast deze analyse worden ook beleidsadviezen gegeven.

"Is een bestuurskundige een waardeloze bedrijfskundige? Of vice versa?"

Om in deze situatie te kunnen werken is een multidisciplinaire benadering vereist met kennis van sociaal-wetenschappelijke, bedrijfseconomische, juridische, psychologische en technische componenten. Volgens de Grote Winkler Prins³ is bestuurskunde "de discipline die zich bezig houdt met de bestudering van de inhoud van collectieve beslissingen en de wijze waarop deze beslissingen in een samenleving zijn georganiseerd." Bestuurskunde is van huis uit een

multidisciplinaire studie. Elementen van de economie, politicologie (waaronder beleidswetenschap), rechtswetenschappen en sociologie komen er in terug. Het analyseren van complexe maatschappelijke problemen vereist het vermogen van de bestuurskundige om vanuit verschillende visies het probleem te benaderen. Zijn beide studies nu werkelijk zo verschillend als zij op het eerste gezicht lijken? De typen studenten die kiezen voor deze studies zijn over het algemeen genomen niet zeer verschillend. Inhoudelijk zijn er ook voldoende overeenkomsten. Is een bestuurskundige een waardeloze bedrijfskundige? Of vice versa? Waar ligt precies het raakvlak tussen de bestuurskunde en bedrijfskunde? Graag wil ik laten zien dat er voor beiden een voordelige situatie ontstaat.

Historisch perspectief

Bestuurskunde als zelfstandige interdisciplinaire studie is een relatief jonge opleiding. De eerste zelfstandige studie bestuurskunde werd in 1976 aan de Technische Universiteit van Twente opgericht, als tweede volgde in 1984, als een samenwerking tussen de Rijksuniversiteit Leiden en de

Erasmus Universiteit Rotterdam. Het was een samenwerkingsverband waarbij Rotterdam de economische en politicologische zijde van de studie voor haar rekening nam en Leiden het juridische en sociologische deel. Eindjarentachtigviel de belangstelling voor de Sociale Wetenschappen als geheel terug⁴, maar niet onbelangrijk om te noemen is dat de belangstelling voor de studie Bedrijfskunde in Rotterdam an sich ook terugliep. Deze studie kende een numerus fixus, velen die uitgeloot waren voor bedrijfskunde gingen bestuurskunde studeren.

Bij het opleiden van bestuurskundigen gaat het in eerste instantie om het vormen van academici die een bijdrage leveren aan de kwaliteit van het openbaar bestuur en van governance in het publieke domein. Hiervoor moeten zij volgens Van der Meer⁵ over een aantal kerncompetenties beschikken. Bestuurskundige professionaliteit vergt onder meer kennis van theorieën en modellen ook het vermogen om deze te ontwikkelen, maar ook het ontwikkelen van inzicht in de stroperigheid (inertie) en verandering van het openbaar bestuur.

PROBLEEM

WAT is er aan de hand?

HOE kan ermee worden omgegaan?

HOE kan ernaar worden gekeken?

schematische weergave
probleembenadering

Denkraamdenken: filosofische benadering!?

Om complexe problemen doelmatig te kunnen analyseren, is er een benadering nodig die voortdurend benadrukt wat de eigen positie is en de implicaties hiervan. Het is van groot belang je steeds te realiseren vanuit waar je redeneert. Deze benadering, beter bekend als het zogenaamde 'denkraam' helpt om je beter te begrijpen waarom je zelf denkt zoals je denkt en handelt zoals je handelt. Daarnaast helpt het om te begrijpen over het hoe en waarom van anderen en hun handelen, ook helpt het bij het verwerven van inzicht in de doorwerking van verschillende perspectieven in beleids- en organisatieprocessen.⁶

Bij het analyseren van een probleem en het formuleren van een oplossing is het belangrijk om een aantal vragen te stellen:

- wat pleit voor en tegen deze diagnose en oplossingen?
- zijn deze oplossingen combineerbaar of moeten er keuzes gemaakt worden?
- zijn eerdere inzichten behulpzaam voor het probleembegrip en oplossing?
- leidt deze probleemverkenning tot nieuwe inzichten?⁴

Daarnaast zouden bestuurskundigen over het vermogen moeten beschikken om rondom een beleidsprobleem, maatschappelijke of organisatorische situatie, de actoren en hun patronen betreffende interactie en afhankelijkheid in kaart te brengen. Op deze manier zouden zij komen tot een overzicht dat een vertrekpunt zou kunnen zijn voor verdere analyse.³ Heel sec gezien vallen deze competenties voor een evenredig deel te scharen onder de zelfde kwaliteiten waarover een bedrijfskundige moet beschikken. Kennis van en inzicht in complexe, organisatorische of maatschappelijke problemen vergt een groot inlevingsvermogen van de analist, daar gelaten of deze bestuurskundige of bedrijfskundige is.

Lobby

Na deze vergelijking tussen de bestuurskunde en de bedrijfskunde wil ik de aandacht vestigen op de lobby, en dan met name op de kunst, of het vak zoals men wil, van het lobbyen. Niet alleen in de dagelijkse wereld van het openbaar bestuur of het bedrijf waarin de beide specialisten werkzaam zijn, maar ook in de

situatie waarin de verschillende werelden elkaar treffen is kennis van zaken en de behendigheid van kunnende bewegingen in een dynamische en complexe situaties een vak apart. Veel organisaties, niet louter commerciële, maar steeds vaker ook overheden, en andere belangengroepen maken gebruik van lobbyisten om hun belangen op de kaart te zetten en te behartigen. Bij het lobbyen probeert men op informele wijze om formele gezagsdragers te beïnvloeden.⁷ Dat dit geen eenvoudige opdracht is moge duidelijk zijn. Lobbyen kan beschouwd worden als precisiewerk, als ware het 'political engineering'. In dit licht kan de lobbyist gezien worden als een maatschappelijk ingenieur, het Nederlandse woord voor 'engineer'. Het woord is afkomstig uit het Latijn, ingenium, dat onder meer vindingrijkheid, talent en verstand betekent. Een ingenieur ontwikkelt op wetenschappelijke grondslag oplossingen voor veelal technische problemen terwijl hij de wiskundige en technische beperkingen in ogenschouw neemt. In deze context is hij de schakel tussen de behoeften van de maatschappij en de commerciële toepassing. Sommigen beschouwen

Actoren en Factoren

De context waarin de lobbyist actief is, is dusdanig gecompliceerd dat een schematisch overzicht kan helpen bij het verwerven van inzicht. Actoren zijn in deze context de formele gezagsdragers danwel 'beïnvloedbaren', de factoren zijn de middelen die ter beschikking staan.

Actoren:	Factoren:
Brusselse instellingen	Procedures
Positiebekleder	Agenda's
Dienst	Conflicten
Commissie	Loyaliteiten
Groep	Koppelingen
Maatschappelijke actoren	Groepsvorming

dit dan ook als een link tussen kunst en wetenschap.²

Een lobbyist moet in de dynamische wereld waarin hij werkzaam is onderdelen en koppelingen selecteren en deze manipuleren (waardevrij benaderd) op een manier waarop deze het voor hem beoogde resultaat dichterbij brengen. Het lobbyspel is geen rationeel spel, het vergt voorbereiding, het zogenaamde 'huiswerk', maar ook denkwerk en geduld. Daarnaast moet men over voldoende inlevingsvermogen en intuïtie beschikken om het spel te

vier categorieën, te weten verlangen (willen), noodzaak (moeten), potentie (kunnen), en invitatie (mogen).

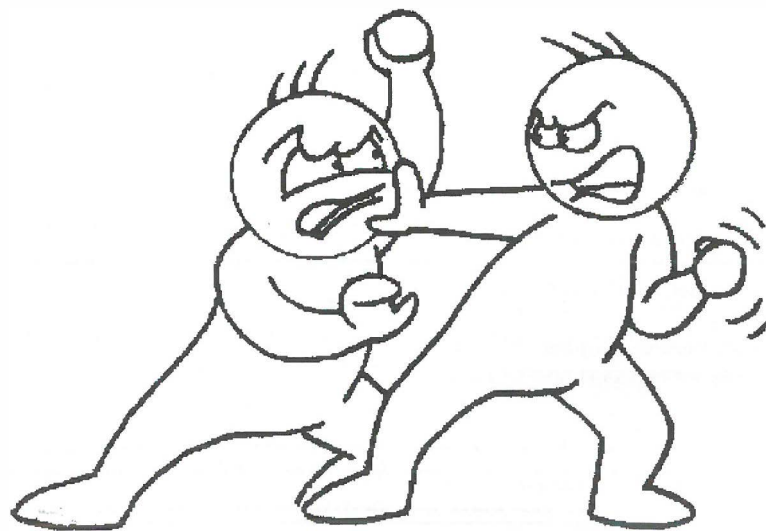
De lobbyist heeft als doel voor ogen om bij een overheid (de formele gezagsdrager) invloed uit te oefenen op eigenlijk drie concrete politieke producten; financiële allocaties, opdrachtverlening en wet- en regelgeving. Het vierde product waarnaar verlangd wordt is belangrijk voor het verkrijgen van invloed; institutionele privileges, waardoor de toegang tot de besluitvorming gemakkelijker wordt.

afgeleide hiervan. Via lobbygedrag streven zij ernaar om een probleem van hun organisatie opgelost te krijgen. Naast probleemoplossing zijn creatieve bedrijven er ook op uit om kansen te creëren en te pakken. In deze zin kunnen zij als een soort agendasetter functioneren (door het breed uitmeten van voor- en nadelen van bepaalde beleidsbeslissingen).

Particuliere lobby op nationaal niveau is zeldzaam, sporadisch worden leden van de Tweede Kamer of Provinciale Staten door individuen aangesproken. Lobbyen kan dan ook in deze context worden gezien als het managen van de publieke omgeving.

Crozier¹⁰, een Franse organisatie-socioloog, stelt op de eerste pagina van zijn boek 'Strategies for change' het volgende: "We will never succeed in changing society the way we want."

Lobbyen op nationaal niveau is praktisch gezien een activiteit van organisaties en rechtspersonen, of een

Bestuurskunde en Bedrijfskunde; vooral overeenkomsten of vooral verschillen?

“wie lobbyt waarom, waarvoor, bij wie, waar, waarover, wanneer, hoe en met welk resultaat?”⁹

spelen. Het daadwerkelijk aangaan van (informeel) contact kan gezien worden als het 'veldwerk', maar is nutteloos of zelfs schadelijk zonder de juiste voorbereiding.

Loep op Lobbyen

Lobbyisten investeren tijd, moeite, mankracht en andere (schaarse) middelen in hun poging tot het informeel bewerken van formele gezagsdragers. Een officiële verklaring voor het waarom bestaat echter niet. Diverse factoren bepalen de redenen en opties voor de lobbyist; een onderscheid tussen waarom en hoe is het meest elementair. Volgens Van Schendelen en Pauw (1998:13) zijn er in deze zin

Hij pleit voor een manier van verandering met een methode van bewustwording bij mensen. Door mensen bewust te maken van het spel dat zij spelen, en dat ze keuzes moeten maken, leer je hen 'the rule of the game' of betergezegd van het geheel aan spelen dat de samenleving maakt tot wat zij is.

Hoewel bovenstaande zeer summier is ten opzichte van de inhoud van het boek van Crozier helpt het om inzicht te verwerven in de manier waarop onze samenleving werkt. Lobbyisten maken hier handig gebruik van door zich te gaan bemoeien met de keuzes die worden gemaakt. Je kunt lobbyen zien als ware een spel, tussen wie invloed uitoefent en wie niet, et cetera, volgens de hele reeks van inschattingen en keuzes. De moderne lobbywereld is het afgelopen decennium steeds professioneler, en tegelijkertijd zelf ook complexer en moeilijker geworden. Het halen van 'succes' is dan ook een rekbaar begrip. Het is al lovenswaardig als er door een lobbycyclus enige winst is geboekt, of dat men in ieder geval niet ruim verloren heeft van andere lobby's. Als men zich in de arena (in principe dus de praktijksituatie) heeft weten te handhaven en niet verzwakt uit een spelronde is gekomen kan men

ook al spreken van succes. Van Schendelen (1995:42) spreekt in deze context dan ook van een 'gelaagd succesbegrip', waarbij elke lobby begint bij de eigen organisatie, zich op het juiste speelveld bevindt en tenslotte een bepaald doel stelt dat men wil bereiken door de lobby.

“Er is geen studie ‘lobbyen’. Al lijkt bestuurskunde me wel een logische keuze...”¹¹

Kennis van bestuurlijke processen en een bepaalde sensitiviteit is geen overbodige luxe als lobbyist, zo beaamt Christiaan Smits, lobbyist voor een Amerikaanse verzekeraar in Brussel. “Er is geen studie ‘lobbyen’. Al lijkt bestuurskunde me wel een logische keuze...”¹¹

Het raakvlak tussen de bestuurskunde enerzijds en de bedrijfskunde anderzijds ligt voor een deel in de wereld van de lobby. Niet langer is de alomvattende overheid een vanzelfsprekendheid. In de politieke arena, niet alleen op nationaal niveau, maar veel vaker op Brussels (Europees) niveau worden beslissingen genomen die uitwerking hebben op een veelheid aan beleidsterreinen.

Zowel bestuurskundigen als bedrijfskundigen zijn opgeleid om

in een wereld te werken waar een grote mate van complexiteit en een veelheid van actoren aan de orde van de dag is. Door inzicht in bedrijfs- en beleidsprocessen zijn zij in staat om juist die bepaalde 'schwung' te hebben die een lobbyist zo hard nodig heeft.

Het multidisciplinaire karakter van de beide studies draagt eraan bij dat de politieke en bestuurlijke arena een speelterrein kan worden voor beiden. Maar waar ook de lobbyist Smits al voor waarschuwt: “je moet ook wel een beetje geluk hebben!”.

Literatuur

- ¹⁾ Wildenborg, F. (2008), 'Corpsbal kiest voor Rechten, nerd voor Natuurkunde', De Gelderlander, Nijmegen, 27 augustus
- ²⁾ Grote Winkler Prins. Encyclopedie in 26 delen. (1990), 9de geheel nieuwe druk. Hoofd- en eindredactie L.C.M. Röst. 26 dln. 1990-93. Amsterdam: Elsevier pp 456
- ³⁾ Grote Winkler Prins. Encyclopedie in 25 delen. (1979), 8ste geheel nieuwe druk. Hoofdredactie R.C. van Caenegem en S. Groenman, Amsterdam: Elsevier pp 209
- ⁴⁾ Kickert et al (red.) (2007), Liefde voor het openbaar bestuur en liefde voor de bestuurskunde, Delft: Eburon
- ⁵⁾ Van der Meer, Frans-Bauke (2007:121-131) in: Kickert et al (red.) (2007), Liefde voor het openbaar bestuur en liefde voor de bestuurskunde, Delft: Eburon
- ⁶⁾ Armor, D.A. en S.E. Taylor (2003), 'The Effects of Mindset on Behavior: Self-Regulation in Deliberative and Implemental Frames of Mind', Personality and social psychology bulletin, 29, (86), pp. 86-95
- ⁷⁾ Schendelen, M.P.C.M. van, (1995), Gelijkhebben of winnen? Nederlandse belangbehartiging in de Europese Unie, Amsterdam: Amsterdam University Press pp40.
- ⁸⁾ Ibid. pp41
- ⁹⁾ Ibid. pp46
- ¹⁰⁾ Crozier, M. (1982), Strategies for change, Cambridge: The MIT Press
- ¹¹⁾ De Telegraaf (2008), Lobbyist moet vertrouwen wekken; doel is beïnvloeding van wetgeving. Succes heeft meerdere fasen, 16 augustus.